

Divadelní a recitační část

Ve školním roce 2023/2024 se Památník ticha pokusil ve větší míře oslovit dětské a studentské divadelní soubory zejména z Prahy a Středočeského kraje, které se věnují ve svých inscenacích zpracovávání tématu porušování lidských práv ve 20. a 21. století. Postupně se podařilo do programu získat celkem 9 divadelních inscenací v různých fázích jejich vývoje a 3 recitační vystoupení. Šest z devíti divadelních inscenací se vztahovalo různými způsoby k tematice šoa. Z dramaturgického hlediska převažovalo zpracování deníkových zápisů dětských obyvatel terezínského ghetta.

Všechny inscenace byly veřejnosti představeny v týdnu od 12. do 19. května 2024 ve dvou hracích prostorách – v Činoherním klubu a v hale nádraží Praha-Bubny.

Přehlídka byla zahájena v neděli 12. 5. 2024 v Činoherním klubu, kde se hned dvakrát představili žáci gymnázia Přírodní škola vedení Františkem Tichým. Tématu šoa se tato škola věnuje již dlouhý čas a donedávna sídlila také v blízkosti bubenského nádraží, je tedy přirozené, že se aktivity Přírodní školy a Památníku ticha (a předtím Památníku šoa o.p.s.) protály už před několika lety. Díky tomu mohli diváci vidět v Činoherním klubu i v hale nádraží Praha-Bubny „přírodnáky“ vidět už mnohokrát (např. inscenace Terezínské zvony, Návštěva z pravěku, Křídový kříž).

První inscenace večera, hra Aleny Bruthansové **Deníky**, měla v Činoherním klubu premiéru. Předlohou inscenace je deník Pavla Weinera, obyvatele pokoje 7 v chlapeckém domově L417. Autorka vybrala jednotlivé části, které propojila do jednoho dne, v němž se celý děj odehrává – Štědrého dne v roce 1944. Divák si tak sestavuje průběh celého dne na různých místech terezínského ghetta tak, jak ho mohl vidět autor deníku.

Druhým představením byla inscenace **Nepřátelé** z pera Františka Tichého. Děj sleduje osud chlapce Jehudy, který najde útočiště v zámku Kamenice u Prahy, kde Přemysl Pitter pomáhá dětem najít nový domov. Po nějakém čase je do domova umístěna i skupina německých chlapců, kteří byli zapojeni do činnosti Hitlerjugend. Můžeme tak sledovat složité navazování vztahů dětí poznamenaných válkou. Tato hra měla za sebou již několik repríz, mimo jiné na počátku roku 2024 v hale nádraží Praha-Bubny.

Pondělí 13. 5. 2024 bylo zahájeno třemi velmi vyspělými recitačními výkony. Matouš Zimčík (ZUŠ Biskupská Praha, vedoucí Hana Trázníková) v textu Nanaa Sakakiho **Ropuší válka** zavedl diváky na bojiště druhé světové války z pohledu japonského vojáka. Laura Levko (Dramacentrum Bezejména Liberec, vedoucí Miloslava Čechlovská) se představila textem Wofganda Borcherta **Bledý bratr**, který vyjadřoval deziluzi vojáka a nesmyslnost válečného šílenství, v němž jsou lidská práva porušována na každém kroku. Ema Dymáčková (ZUŠ Kralupy nad Vltavou, vedoucí Jan Bouchner) přednesla vlastní autorský text **Lauře**, který je věnován procesu s Miladou Horákovou a vyjadřuje názor autorky na jednání dělnické prokurátorky v tomto procesu.

Prvním divadelním vystoupením dne byla hra **Vojenka** v podání Vojtěcha Matějčky (dramacentrum Bezejména Liberec, divadlo jednoho herce ve vlastní režii). Na stole přímo před diváky se odehrávají za pomoci fixy, papírů a jednání s nimi osudy rodiny japonské rodiny usazené v USA již před druhou světovou válkou. Touto působivou formou se divák dovídá

mnohým dosud málo známé informace o Japoncích žijících v USA za druhé světové války a také po ní.

Druhá inscenace dne se věnovala útržkům ze života brandýského rodáka Jiřího Munka. Na základě pátrání po jeho osudech zpracovali žáci LDO ZUŠ Brandýs pod vedením Lenky Krňávkové inscenaci **Byli tři...** Bohužel kvůli nemoci v souboru bylo možné uvést jen scénické čtení představující inscenaci v náznacích. Přesto byl uveden ucelený tvar, který bylo možné také hodnotit.

Součástí přehlídky je také možnost zúčastnit se hodnocení inscenací ve veřejných rozhovorech o nich. Lektory rozprav letos byli Jiřina Lhotská, zkušená vedoucí dětských, studentských i dospělých divadelních souborů a známá porotkyně celostních přehlídek dětského a studentského divadla, Radvan Pácl, donedávna dramaturg Činoherního klubu v Praze a Iva Vachková, pracovnice Památníku ticha. V pondělí o rozbor svého vystoupení požádal jen soubor z Brandýsa nad Labem.

Úterý 14. 5. 2024 zahájilo přehlídkový den představení **Deníky** gymnázia Přírodní škola. Tato první repríza hry přinesla zpřesnění některých situací a jiný prostor uvedení upozornil na některé jeho problémy.

Druhou inscenací dne byl **Můj terezínský deník** v podání žákyň ZUŠ v Příbrami (vedoucí Barbora Kouklíková). Východiskem byl nedávno zveřejněný český překlad deníku Helgy Pollak-Kinsky, která velkou část svého dětství prožila na pokoji 28 dívčího domova L410. Inscenace sledovala Helžin osud od jejího narození, pozadí života její rodiny, postupné omezování práv lidí označených za Židy norimberskými zákony, její deportaci do Terezín až po počátek jejího života v dívčím domově. Tvůrci inscenace dosud nenašli vhodné zakončení svého díla.

Odpolední diskuse o dvou představeních se točila zejména kolem obtížnosti zpracovávání deníků a úskalí spojených s tím, že jde o osobní zpovědi, které mnohdy nepočítají se čtenářem, natož pak s divadelním zpracováním. Dalším tématem hovoru byla také potřebná stylizace postav a otázka hraní postav dospělých dětmi.

Úterý uzavřela derniéra inscenace gymnázia Přírodní škola **Terezínské zvony** Františka Tichého, která byla v loňském roce již uvedena v Činoherním klubu i v nádražní hale. Protože se jednalo o poslední uvedení této hry, praskala nádražní hala ve švech. Velký zájem publika, z něhož většinu tvořili rodinní příslušníci aktérů, vytvořil vynikající atmosféru pro předání příběhu chlapců a dívek žijících v terezínském ghettu. Díky tu byl hrací den zakončen velkými diváckými ovacemi.

Středa 15. 5. patřila žákem ZUŠ Šimáčkova Praha 7 (vedoucí Radka Tesárková) a trojímu uvedení inscenace **Chlapec v pruhovaném pyžamu**, podle románové předlohy irského autora Johna Boyneho. Tato látka je obecně známá zejména díky britsko-americkému filmovému zpracování z roku 2008. Divadelní inscenace nutně uvádí značně zjednodušený děj. Malý Bruno se s rodiči přestěhuje a netuší, že jeho otec je velitelem koncentračního tábora. Cítí se v novém bydlišti osamocen a zajímá ho, kdo vlastně chodí v pruhovaných pyžamech na místech, která vidí ze svého okna. Nakonec se setká s chlapcem Šmuelem, který tam někde v dálce žije. Mezi chlapci se vytvoří přátelské pouto, které nakonec dovede Bruna na návštěvu do tábora. Nešťastnou náhodou je to ve chvíli, kdy je tábor „likvidován“ a vše tedy vede k tragickému konci obou přátel. Syrovost příběhu je vyrovnávána pohybovými vsuvkami s projekcemi, které pomáhají sledovat časový průběh dění v inscenaci a upřesňují prostředí, v němž se děj právě odehrává.

První představení od 9.00 hodin navštívili žáci ZŠ Štrossmayerovo náměstí, na jedenáctou dopoledne přišli deváťáci ze ZŠ Umělecká. Večerní představení bylo určeno veřejnosti.

Závěrečným přehlídkovým dnem byla neděle 19. 5. v Činoherním klubu. I tentokrát byly uvedeny dvě inscenace. První z nich, **Svědectví o životě v KLDR** (Dramacentrum Bezejména Liberec, vedoucí Miloslava Čechlovská), je částečně fiktivním příběhem vztahu mezi matkou a dcerou, který je sestaven z výpovědí ze stejnojmenné knihy Niny Špitálníkové. Působivé symbolické a převážně pohybové zpracování tématu pokládá publiku znepokojivou otázku: co všechno jsem schopen udělat, abych dosáhl svého cíle?

Závěrečná inscenace **Maagal** (Taneční studio Magdaléna Rychnov u Jablonce nad Nisou, vedoucí Ludmila Rellichová) vychází také z deníku Helgy Pollak-Kinsky jako inscenace Můj terezínský deník. Pracuje však výhradně s tancem a symbolickým vyjádřením spojení dívek žijících v pokoji 28 v dívčím domově L410. Druhého dubna 1943 vytvořily opatrovnice spolu s dívkami dívčí samosprávu pod názvem Maagal, což v češtině znamená kruh a v pojetí vychovatelek také spoluzodpovědnost za dění na pokoji. Děvčata tuto samosprávu přetvořila do vlastního hesla, které označovala jako VVBN – „Věříš mi – věříš mi, vím – jak víš, buď jak buď, nezradíš – nezradím.“ V tomto smyslu také svoji inscenaci uchopily tančící dívky; jako silnou přísahu a vědomí vzájemné odpovědnosti. Inscenace symbolicky končí dívkami shromážděnými ve světelném kruhu a šeptáním jmen dívek, které zanechaly svědectví o pokoji 28 L410 tím, že v něm nějakou dobu žily.

Celá přehlídka Od svědectví k podobenství nesla symbolické vyjádření potřeby předávat poselství o násilí a porušování lidských práv dál, aby na zločiny minulosti nebylo zapomenuto. Rovina předávání je symbolická, jednotlivá zpracovávaná svědectví se proměnila v umělecká podobenství.

Výtvarná část

Na počátku roku 2024 navázal Památník ticha užší spolupráce s gymnáziem PORG Libeň. Po konzultacích s výtvarnicí Janou Bačovou Kroftovou o možném výstupu poskytl Památník ticha podklady pro tvorbu šablon na plánovaná grafitti na ploty vedoucí od stanice metra Vltavská k někdejšímu bubenskému nádraží. Zatímco žáci kvarty gymnázia Porg Libeň připravovali šablony pro svou tvorbu, Památník ticha zajistil souhlas u realizátora stavby nového nádraží. Postupně vznikly šablony pro nastřikání portrétů 8 vybraných dívek obývajících pokoj 28 v dívčím domově L410. Podoba jejich ztvárnění vycházela z dochovaných materiálů – dobových fotografií, deníkových zápisků, slohových prací, jejich výkresů, vzpomínek přeživších. Byly vybrány tyto dívky: Ela Steinová (1930-2018, provdaná Weissbergerová, v Terezíně zpívala roli Kočky v opeře Brundibár, v USA o ní vyšla kniha Kočka se žlutou hvězdou), Ruth Schächterová (1930, v květnu 1944 odjela z Terezína na Východ), Zdeňka Löwyová (1930, v září 1943 odjela na Východ), Anna Lindtová (1930, na Východ odjela v říjnu 1943), Anna Flachová (1930-2014, provdaná Hanusová; jako jedna ze čtyř dívek z pokoje 28 zůstala do konce války v Terezíně a uchovala čtvrtinu vlajky dívčího společenství Maagal, stala se významnou klavíristkou a pěvkyní, učila na konzervatoři v Brně), Hana Epsteinová (1930, v prosinci 1943 odjela na Východ), Ruth Gutmannová (1930, v říjnu 1944 odjela na Východ), Eva Landová (Evelína Merová, 1930-2024, velkou část svého poválečného života prožila v Sovětském svazu, napsala knihu Opožděné vzpomínky). S Elou Steinovou a s Evelínou Merovou Památník ticha v minulosti také spolupracoval.

K tvorbě se přidali ještě žáci gymnázia Přírodní škola, kteří si začali připravovat šablony neznámých chlapců, kteří žili ve chlapeckém heimu L417. Zvolili symboliku fotbalové hry, se

kterou již v minulosti Památník ticha také pracoval. Postavy chlapců hrajících fotbal fungují jako symboly v Terezíně tolik chybějící volnosti. Postavy jejich autoři doplnili o dva důležité citáty z prostředí chlapecké republiky Škid založené v heimu L417, kde byl také vydáván časopis Vedem!, na jehož digitalizaci se Přírodní škola podílela. Prvním z nich je heslo chlapeckého společenství: „Nám je každý člověk bratrem, ať je křesťan nebo žid, my jdeme svorně pod prapory chlapců republiky Škid.“ Druhým citátem je výrok Jiřího Bradyho (1928-2019, žil v chlapeckém domově a částečně se podílel na časopisu Vedem!, po válce žil v Izraeli, ve Vídni a nakonec se zabydlel v kanadském Torontu): „Když tichá většina nepromluví, tak to špatně dopadne...“.

Obě skupiny tvůrců se sešly 15. 5., aby své návrhy převedly do skutečných grafitti přímo na místě. V 16.30 se konala vernisáž přímo před hotovými portréty dívek a chlapců žijících v terezínském ghettu v době druhé světové války. O průvodní slovo při vernisáži se podělili sami tvůrci grafitti, ředitel gymnázia Přírodní školy a Iva Vachková z Památníku ticha. Žáci gymnázia Přírodní škola doprovodili vernisáž zhudebněnými texty chlapců z heimu L417, gymnázium Porg Libeň zase účastí svých žáků vedených učitelem dějepisu Michalem Arnotem.

Pracovníci Památníku ticha i tvůrci grafitti doufají, že se podaří předat štafetu dalším školám a že postupně vznikne celá galerie připomínající osudy dívek a chlapců, kteří odjeli z bubenského nádraží na dlouhou cestu do Terezína a pak dál, z nichž se většina nikdy nevrátila zpět do svých domovů.

Iva Vachková